

Спицина В.В., Сиренко Н.Н.

Николаевский национальный аграрный университет

МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ

Аннотация

В статье охарактеризованы основные черты современного положения Украины. Исследованы механизмы и методы управления затратами сельскохозяйственными предприятиями. Проанализирована динамика структуры затрат на производство сельскохозяйственной продукции в Украине. Обобщенно структурированную систему стратегического управления затратами сельскохозяйственных предприятий. Обоснована необходимость в системе управления затратами предприятиями в условиях неопределенности.

Ключевые слова: расходы, механизмы управления, управление затратами, система управления затратами, сельскохозяйственные предприятия.

Spitsina V.V., Sirenko N.M.

Mykolayiv National Agrarian University

THE MECHANISMS OF COST MANAGEMENT OF AGRICULTURE ENTERPRISES IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Summary

The article describes the main features of the current situation of Ukraine. We investigated the mechanisms and methods of cost management in agricultural companies. Analyzed the dynamics of the cost structure of agricultural production in Ukraine. Generalized structured system of strategic cost management of agricultural enterprises. The necessity in the system of cost management of enterprises in conditions of uncertainty.

Keywords: expenses, management tools, cost management, cost management system, agricultural enterprises.

УДК 330.131.5: [631.5:633.1]:339.137.2

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР І РІВЕНЬ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Томашевська О.А., Онищук А.М.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Здійснено аналіз економічної ефективності виробництва зернових культур, оцінку рівня конкурентоспроможності зернових за допомогою системи одиничних, групових і інтегральних показників; визначено інтегральний індекс конкурентоспроможності вирощування зернових; виявлено резерви для підвищення рівня економічної ефективності вирощування зернових культур.

Ключові слова: виробництво зернових культур, економічна ефективність, рівень рентабельності, конкурентоспроможність вирощування зернових, інтегральний індекс конкурентоспроможності зернових культур.

Постановка проблеми. Зернове господарство відіграє важливу роль в аграрному секторі України. Виробництво, переробка й експорт зернових в Україні забезпечують суттєві грошові надходження до бюджету та є важливими секторами працевлаштування населення країни. Об'єктивна необхідність розвитку виробництва та збуту зерна зумовлена цілим комплексом причин. Окрім того, зернова галузь країни має значний потенціал розвитку, пов'язаний, перш за все, з наявністю багатих земельних ресурсів у нашій державі та достатньою кількістю кваліфікованої робочої сили. Тому дослідження проблеми економічної ефективності виробництва зерна та

рівня його конкурентоспроможності в сільськогосподарських підприємствах і пошук шляхів їх підвищення й надалі залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над дослідженням проблеми економічної ефективності виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами працювали такі відомі економісти як В.Г. Андрійчук, Ю.П. Воскобийник, О.Г. Шпикуляк, О.Г. Білозерцев, Ю.Д. Білик, П.І. Гайдуцький, М.Ю. Коденська, С.В. Кучер, М.Г. Лобас, Т.Ю. Приймачук, Д.Ю. Словей, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, О.М. Шпичак і багато інших. Ними розроблені стратегічні аспекти розвитку зернового виробництва в Україні, обґрунтовано підвищення його

економічної ефективності за рахунок раціонального використання ресурсів, удосконалення системи ціноутворення та функціонування ринку зерна. Питання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції в цілому й зернових, зокрема, досліджувалися в роботах вітчизняних вчених: В.Я. Месель-Веселяка, М.Я. Дем'яненко, С.М. Кваши, Н.Є. Голомші та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У той же час низка проблем вимагає подальшого наукового обґрунтування й практичного вирішення з урахуванням умов сьогодення. Зокрема, це питання підвищення економічної ефективності виробництва зерна та забезпечення його конкурентоспроможності на рівні регіонів.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження окремих аспектів економічної ефективності та конкурентоспроможності вирощування зернових культур у сільськогосподарських підприємствах для виявлення резервів їх підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивна необхідність підвищення економічної ефективності виробництва зерна та рівня його конкурентоспроможності зумовлена цілим комплексом причин. По-перше, зерно є найважливішим продуктом, що визначає міжгалузеві пропорції не тільки в агропромисловому виробництві, але й в економіці країни в цілому. На продукти переробки зерна припадає до 40% загальної калорійності харчового раціону населення. По-друге, виробництво зерна є найважливішим джерелом доходів переважної більшості сільськогосподарських підприємств. По-третє, зерно складає значну частину кормових ресурсів тваринництва і є сировиною для харчової та переробної промисловості.

Для виявлення резервів підвищення ефективності виробництва зерна в межах даної роботи за допомогою системи показників було проведено комплексний аналіз і здійснено оцінку різних явищ, що відбуваються в цій галузі. Аналіз економічної ефективності виробництва зернових у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області було здійснено на прикладі таких показників як урожайність, повна собівартість і ціна реалізації 1 ц, прибуток на 1 ц продукції та на 1 га посіву, рівень рентабельності (табл. 1). Так, повна собівартість 1 ц зернових упродовж 2011-2015 рр. стрімко підвищилась – на 93,2%. Слід відмітити, що це явище є типовим для вітчизняної галузі рослинництва в цілому через низку об'єктивних причин, як то – зростання цін на паливно-мастильні матеріали, добрива, засоби захисту рослин

тощо [6]. При цьому ціна реалізації 1 ц зернових зросла лише на 39,7% протягом досліджуваного періоду. Це свідчить про те, що продовжує зберігатися диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, який існує протягом останніх десятиліть. В свою чергу, це позначається на рівні рентабельності виробництва зернових культур. Якщо рівень прибутку на 1 ц продукції та на 1 га посіву протягом 2011-2015 рр. збільшився, відповідно, на 15,2% та в 2,8 рази, то рівень рентабельності за цей же період зменшився на 88,5 в.п. Можна констатувати зменшення рівня економічної ефективності виробництва зернових у період із 2011 по 2015 рр. та збільшення ризиків виробництва для сільськогосподарських товаровиробників.

У розрізі зернових культур у 2015 р., як свідчить рис. 1, найбільш рентабельним було вирощування проса, рівень рентабельності якого склав 218,8% та пшениці (88,8%). А от вирощування озимого ячменю було збитковим – рівень збитковості склав 3,2%. Значну рентабельність проса, порівняно з іншими культурами можна пояснити тим, що, вірогідно, в 2015 р. в досліджуваному

Рис. 1. Рівень рентабельності зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області у 2015 р.

Розроблено авторами за [1]

На ефективний розвиток виробництва зернових має вплив як рівень економічної ефективності, так і рівень конкурентоспроможності, так як конкурентоспроможність вітчизняної зернової продукції – найвагоміший чинник виходу сільськогосподарських підприємств-виробників зернових на світовий ринок. До основних чинників, які визначають конкурентоспроможність зерна на ринку, відносять його якість та вартість. Крім того, в умовах сьогодення конкурентоспроможність виробництва зерна в основному визначається інноваційним напрямком розвитку галузі [3, 5]. У межах даної роботи показники конкурентоспроможності продукції було розраховано на рівні району та області (середні значення по Новоград-Волинському району та Жи-

Таблиця 1

Економічна ефективність виробництва зернових культур в сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області*

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. у % до 2011 р.
Урожайність, ц/га	39,95	38,96	36,49	45,79	47,19	118,1
Повна собівартість 1 ц, грн.	81,7	91,7	122,9	143,60	157,9	193,2
Ціна реалізації 1 ц, грн	260,6	287,5	266,6	310,9	364,0	139,7
Прибуток, грн: на 1 ц продукції	178,9	195,8	143,7	167,3	206,0	115,2
на 1 га посіву	4011	7552	4253	4295	8697	зб. в 2,8 р.
Рівень рентабельності, %	219,0	213,5	116,9	116,5	130,5	x

*Розраховано автором на підставі [1]

томирській області). Сукупність показників було розділено на дві підмножини: стимуляторів і дестимуляторів. Вплив одних чинників прямий, а інших – обернений.

Як стимулятори взято показники: урожайність, коефіцієнт дохідності, товарність зернових, спеціалізація; виручка від реалізації 1 га, частка посіву зернових у ріллі. Такий показник, як виробнича собівартість продукції, є ознакою дестимуляції. Вихідні дані для розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності вирощування зернових культур сільськогосподарських підприємств Новоград-Волинського району

Житомирської області, абсолютні значення показників і розрахункові індекси конкурентоспроможності наведені в табл. 2, 3.

Оцінка рівня конкурентоспроможності була здійснена за допомогою системи одиничних, групових та інтегральних показників. Одиничний показник відображає відсоткове співвідношення показників одного й того самого параметра порівнюваних товарів. Груповий показник поєднує одиничні показники та характеризує ступінь задоволення потреби загалом.

Інтегральний показник конкурентоспроможності товару щодо товару-зразка – це числова

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності вирощування зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області

Культура	Урожайність, ц/га	Виробнича собівартість, грн	Ціна 1 ц, грн	Коефіцієнт дохідності	Товарність, %	Спеціалізація, %	Виручка 1 га, грн	Питома вага у ріллі
Зернові всього	50,8	157,5	303,5	1,663	89,0	49,9	13706	100,0
пшениця	51,0	153,0	363,7	1,888	75,9	54,9	14080	50,0
жито	26,6	125,6	228,4	1,416	109,5	1,2	6645	2,4
ячмінь озимий	45,7	123,8	216,3	0,968	62,3	0,6	6155	1,2
ячмінь ярий	33,5	137,7	301,7	1,295	35,5	0,6	3588	2,1
овес	28,3	162,4	262,7	1,501	82,2	1,8	6116	3,7
просо	18,1	300,7	1188,3	3,188	45,7	1,4	9803	1,9
гречка	7,9	805,3	1298,2	1,728	65,3	0,8	6731	1,6
кукурудза	65,4	151,3	247,8	1,460	113,7	44,9	18423	31,2
інші зернові	24,4	266,9	424,3	1,515	14,1	0,7	1453	5,9

Розроблено авторами за [1]

Таблиця 3

Вихідні дані для розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності вирощування зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області

Культура	Урожайність, ц/га	Виробнича собівартість, грн	Ціна 1 ц, грн	Коефіцієнт дохідності	Товарність, %	Спеціалізація, %	Виручка 1 га, грн	Питома вага у ріллі
Зернові всього	43,1	209,1	276,9	1,326	122,6	45,5	14628	100,0
пшениця	45,8	193,2	288,3	1,312	89,2	13,5	11776	36,8
жито	27,6	202,0	231,0	1,094	104,4	0,8	6662	3,9
ячмінь озимий	43,5	183,6	189,3	0,894	83,5	0,4	6866	1,7
ячмінь ярий	43,2	182,0	242,9	1,363	70,1	1,2	7358	5,1
овес	20,6	184,1	210,2	1,240	70,6	0,4	3060	3,7
просо	12,4	245,7	372,5	1,469	83,3	0,1	3858	1,1
гречка	5,2	767,9	910,9	1,551	107,2	0,3	5063	1,9
кукурудза	47,9	222,3	274,3	1,345	102,0	28,7	21265	43,4
інші зернові	20,5	280,6	463,2	1,454	33,4	0,2	3162	2,5

Розроблено авторами за [1]

Таблиця 4

Індекси конкурентоспроможності вирощування зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області

Культура	Урожайність	Виробнича собівартість	Ціна 1 ц	Коефіцієнт дохідності	Товарність	Спеціалізація	Виручка 1 га	Питома вага у ріллі
Зернові всього	1,178	1,327	1,096	1,254	0,726	1,098	0,937	1,000
пшениця	1,114	1,263	1,261	1,439	0,851	4,083	1,196	1,361
жито	0,962	1,608	0,989	1,294	1,049	1,531	0,997	0,611
ячмінь озимий	1,051	1,482	1,143	1,082	0,746	1,544	0,896	0,686
ячмінь ярий	0,776	1,321	1,242	0,950	0,506	0,510	0,488	0,417
овес	1,373	1,134	1,250	1,211	1,165	5,002	1,999	0,997
просо	1,452	0,817	3,190	2,171	0,549	10,817	2,541	1,696
гречка	1,532	0,953	1,425	1,114	0,609	2,776	1,330	0,832
кукурудза	1,367	1,469	0,903	1,086	1,115	1,567	0,866	0,720
інші зернові	1,191	1,051	0,916	1,041	0,421	2,742	0,460	2,377

характеристика конкурентоспроможних товарів, що є відношенням групового показника за технічними параметрами до групового показника за економічними параметрами. На першому етапі було розраховано індекси співвідношення зазначених вище показників по району до середніх по області. Результати розрахунку інтегральних індексів представлені у табл. 4, 5 та на рис. 2.

Конкурентоспроможність розглядається нами як властивість продукції. Її кількісною характеристикою є різні показники конкурентоспроможності продукції. Основний, найбільш розповсюджений показник конкурентоспроможності – це інтегральний показник якості. Якість продукції, як складова її конкурентоспроможності, забезпечує нині товаровиробнику переваги в конкурентній боротьбі та є головним критерієм для покупця [4].

Таблиця 5
Розрахунок інтегрального індексу конкурентоспроможності вирощування зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області

Культура	$\prod_{i=1}^n \frac{a_i}{a_x}$	$\sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \frac{a_i}{a_x}}$
Зернові всього	1,361	1,039
пшениця	12,955	1,377
жито	2,013	1,377
ячмінь озимий	1,300	1,033
ячмінь ярий	0,082	0,731
овес	19,912	1,453
просо	144,655	1,862
гречка	2,831	1,139
кукурудза	1,570	1,058
інші зернові	1,265	1,030

Розрахунок інтегрального індексу конкурентоспроможності вирощування зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград – Волинського району Житомирської області свідчить, що зернові культури в даному регіоні мають високий рівень конкурентоспроможності (порівняно з областю), крім ячменю ярого.

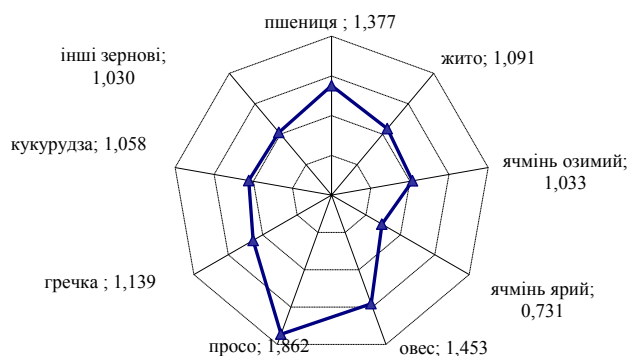

Рис. 2. Фактичні інтегральні індекси конкурентоспроможності зернових культур
Розробка авторів

У ході дослідження встановлено, що найвищий рівень конкурентоспроможності мають просо та овес (висока врожайність, вищий за обласний рівень ціни реалізації, виручки на 1 га та коефіцієнту дохідності), а низький рівень – ячмінь ярий (низька врожайність, дохідність, рівень товарності та спеціалізації).

На другому етапі було здійснено розрахунок зміни виробництва зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області залежно від зміни врожайності та площі та визначено індекс валового збору, середній індекс урожайності, індекс зміни площі та індекс структури посівів.

$$\text{Індекс валового збору } I = \frac{\sum P_1 \times V_1}{\sum P_0 \times V_0} = 1,728$$

$$\text{Середній індекс урожайності } I_y = \frac{\sum P_1 \times V_1}{\sum P_1 \times V_0} = 1,356$$

$$\text{Індекс зміни площі } I_n = \frac{\sum P_1 \times V_1}{\sum P_0 \times V_1} = 0,9217$$

$$\text{Індекс структури посівів } I_c = \frac{\sum P_1 \times V_0}{\sum P_0 \times V_0} + \frac{\sum P_1}{\sum P_0} = 1,383$$

У результаті проведеного дослідження зміни виробництва зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області залежно від зміни врожайності та площі отримали наступні результати. Так, виробництво зернових культур збільшилося на 72,8%, як за рахунок збіль-

Таблиця 6
Зміна виробництва зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Новоград-Волинського району Житомирської області

	Площа, тис. га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, тис. ц			Індекс валового збору	за рахунок	
	2010	2015	2010	2015	2010	2015	умовний		зміна урожайності	зміна площі
	П0	П1	У0	У1	П0У0	П1У1	П1У0			
Зернові усього	18367	16929	27,1	50,8	497355	859432	633870	1,728	1,356	0,9217
у тому числі:										
пшениця озима	4319	8260	24,6	51,0	106343	421105	203379	3,960	2,071	1,912
пшениця яра	1160	205	23,0	52,0	26704	10652	4719	0,399	2,257	0,177
жито	3795	399	16,1	26,6	61027	10602	6416	0,174	1,652	0,105
ячмінь озимий	319	198	16,1	45,7	5148	9044	3195	1,757	2,830	0,621
ячмінь ярий	1436	358	15,4	33,5	22079	12009	5504	0,544	2,182	0,249
овес	1906	632	13,5	28,3	25656	17897	8507	0,698	2,104	0,332
просо	197	320	12,9	18,1	2542	5779	4129	2,273	1,400	1,624
гречка	494	270	9,7	7,9	4781	2144	2613	0,448	0,820	0,547
кукурудза	3047	5288	72,2	65,4	219994	345866	381795	1,572	0,906	1,735
інші зернові	1694	999	13,6	24,4	23081	24334	13612	1,054	1,788	0,590
Сума	18367	16929	27,1	50,8	497355	859432	633870			

шення врожайності основних культур, так і за рахунок зміни структури посівних площ. Індекс врожайності виключає вплив структури посівних площ, дорівнює 1,356 і показує, що середня врожайність у 2015 році порівняно з 2010 р. збільшилася на 35,6% за рахунок зміни врожайності окремих зернових.

Величина індексу структури посівів 1,126 свідчить про те, що збільшення питомої ваги високоврожайних культур у звітному періоді (кукурудзи з 16,6 до 32,6%) зумовило підвищення виробництва зернових (на 12,6%).

$$1,728 = 1,356 \times 0,9217 \times 1,383$$

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином у результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що сільськогосподарські підприємства Новоград – Волинського району Житомирської області мають всі резерви для підвищення рівня економічної ефективності вирощування зернових культур і рівня їх конкурентоспроможності. Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку нових резервів і формуванні ефективного механізму використання виявлених.

Список літератури:

1. Головне управління статистики у Житомирській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua>
2. Гречка і просо – високоприбуткова альтернатива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua>
3. Дорофей Т.Ю. Формування конкурентоспроможності та якості ринку зерна в регіоні / Т.Ю. Дорофей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
4. Карамушка О.М. Підвищення конкурентоспроможності виробників зернових культур в Україні / О.М. Карамушка // Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. – 2016. – № 2. – С. 104-108.
5. Кривошея-Гуцько І.О. Конкурентоспроможність виробництва зернових культур сільськогосподарськими підприємствами Київської області / І.О. Кривошея-Гуцько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khntusg.com.ua>
6. Мірзоева Т.В. Розвиток рослинництва у Вінницькій області (на прикладі виробничої діяльності ТОВ «Поділля Агроінвест» / Т.В. Мірзоева, І.А. Собчук // Молодий вчений. – 2016. – № 6 (33). – С. 65-69.

Томашевская О.А., Оныщук А.Н.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВЫРАЩИВАНИЯ ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУР И УРОВЕНЬ ИХ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Аннотация

Выполнен анализ экономической эффективности производства зерновых культур, проведена оценка уровня конкурентоспособности зерновых с помощью системы единичных, групповых и интегральных показателей; определен интегральный индекс конкурентоспособности выращивания зерновых; выявлены резервы для повышения уровня экономической эффективности выращивания зерновых культур. **Ключевые слова:** производство зерновых культур, экономическая эффективность, уровень рентабельности, конкурентоспособность выращивания зерновых, интегральный индекс конкурентоспособности зерновых культур.

Tomashavska O.A., Onuschyk A.M.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ECONOMIC EFFICIENCY OF GROWING OF GRAIN-CROPS AND LEVEL OF THEIR COMPETITIVENESS

Summary

The analysis of economic efficiency of production of grain-growing is carried out, estimation of level of competitiveness of grain-growing by means of the system of single, group and integral indexes; the integral index of competitiveness of growing of grain-crops is certain; backlogs are reduced for the increase of level of economic efficiency of growing of grain-crops.

Keywords: production of grain-crops, economic efficiency, level of profitability, competitiveness of growing of grain-growing, integral index of competitiveness of grain-crops.